

Barcode - 99999990835669
Title - Sri Nathadwara no bhomiyao.
Subject -
Author -
Language - gujarati
Pages - 36
Publication Year - 0
Creator - Fast DLI Downloader
<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>
Barcode EAN.UCC-13

7540

श्री नाथद्वारानो भोमियो.

૫૬૪૦

શ્રીજી.

અથવા

શ્રીનાથ દ્વારાનો મોમિયો.

પ્રકટ કર્તા,

જમનાદાસ ગોવિંદદાસ ઝવેરી.

તાલુકા સુલ-માસ્તર-પાલજીપૂર.

અમદાવાદ.

પાનકેરને નાકે ધાંચીની વાડીમાં

“જોડો વર્નાક્યુલર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ”માં
નથુભાઈ રતનચંદ માસ્તીયાએ છાપ્યો.

પ્રસિદ્ધ કર્તાએ સર્વ હક્ક સ્વાધિન રાખ્યા છે.

સને ૧૮૯૪

સંવત ૧૯૫૦

નો છાપર બે આના.

પ્રસ્તાવના.

દીનપરદીન જનના કરવા જવા સાર લોકોની હોંશ વધતી જાય છે અને આગગાડીથી પહોંચાય તેવી જગોએ ધણા લોકો દર વરસે જનનાએ જાય છે, પરંતુ શ્રીનાથજી ના રસ્તા વગેરે હકીકતથી ધણા લોકો અગ્નિજ્વા છે તેમની ગાહિતીને વાસ્તે મારા તાજા અનુભવ પ્રમાણે એક નાની ચોપડી કાઢવા મારા મનમાં પ્રેરણા થઈ તેને પાલણપુર સ્ટેશનના મૂખ્ય કારભારી સાહેબ મેહેરજીના દૂર્લભજી ધરમશી વેદ એક સાહેબે પૂરતો આશ્રય આપવા ખૂશી બતાવી માટે તેમના આશ્રયથી આ લઘુ પુસ્તક બહાર પાડવાનું બની આવ્યું છે તે બાબત તેમનો મારા પ્રત્યે ભારે ઉપકાર થયો છે તે જણાવતા સર્વ વૈજ્ઞાને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે કોઈને કોઈ ભૂલ ચૂક માનુષ પડે તો તે જણાવવા અનુગ્રહ કરશો કે બીજો પ્રસંગે સુધારો કરવા માં આવશે.

આ લઘુ પુસ્તક બહાર પાડવાનો મૂખ્ય હેતુ જનનાજીની સંખ્યામાં વૃદ્ધિ થવાનો, વૈજ્ઞાન ધર્મનો પ્રસાર થવાનો તેમજ જે ઉપજ થાય તેમાંથી અમુક ભાગ આવા કામમાં સેકતાં બાકીનો શ્રીનાથજીને અર્પણ કરવાનો છે. તા. ૪ થી જાનેવારી-સન ૧૯૯૪ મુ. પાલણપુર.

જ. ગો. ઝવેરી.

કર્તા.

૪૬૪૦

શ્રી કૃષ્ણાઃ શરણં મમ.

શ્રીજી

અથવા.

શ્રી નાથદ્વારાનો માગ્નિયો.

(ગરબી.)

આલોતો જઈએ શ્રીજી,
શ્રી મુખ સુંદર જોવાને;
આલોતો તત્પર થઈએ,
શ્રી મુખ સુંદર જોવાને. ઇત્યાદી.

શ્રી નાથદ્વારા—એ વૈષ્ણવ ધર્મ પાળનારા હિંદુઓના તીર્થની મૂખ્ય જગ્યા છે; અને પોતાની જીંદગીમાં એ છામાં એણું એક વખત ત્યાં જઈને શ્રીજી અથવા શ્રી નાથજીની જાંખી કરી આવવાથી તેનો દેહ પાવન થાય છે; અને પોતાની જીંદગીનું સાર્થક થયું એવું દરેક વૈષ્ણવ અંતઃકરણ પૂર્વક માને છે. જ્યારે આગગાડી નહોતી ત્યારે દર વરસે જનરા કરવાને મોટા મોટા સંગ કહાડી વૈષ્ણવ લોકો ત્યાં જતા; અને પગરસ્તે અનેક સંકટો વેડી વિષ્ટ માર્ગમાં પ્રવાસ કરતા હતા, ગામમાંથી વિદાય થતી વખત તેમનાં સગાં વહાલાં તથા સ્નેહી સંજમી, આડોશી પાડોશી અને મિત્ર મંડળ ગામની ભાગોળ સૂધી કે બન્ને ત્ર-

જુ ત્રણ ગાઉ સુધી વળાવવા જતા હતા, તેમજ તેમને શ્વ-
કનમાં નાળીએર તથા હાથ ગરણાનું નાણું આપતા હતા.
રસ્તામાં તાપ, તડકો, ટાઢ, શરદી, ભૂખ, તન્ન, લૂટ, ચો-
રી, ઉઘ્નગરો, એવાં એવાં દુઃખ વેઠવાં પડતાં,
જેની ભાડાના પૈસા ખરચવાની શક્તિ ન હોય તે-
ઓ પગે ચાલીને જતા. કેટલાક અડધું કે પા ભાડું કર-
તા હતા. અને શ્રી નાથજી સુધીનું રૂ ૭૫) સુધીનું જ-
વા આવવાનું ભાડું થતું હતું. તેથી થોડી પેદાશ વાળાને
એવી જત્રાએ જવું ધણું મૂશ્કેલ પડતું. પણ હાલના વ-
ખતમાં આગગાડી થવાથી, અંગ્રેજ સરકારની સુચના પ્ર-
માણે સડકો થવાથી, અને લૂટ ચોરીનો ભય ઓછો થવા-
થી ઉપરની તમામ અડચણો દૂર થઈ છે. અને હવે ગ-
રીબ કે તવંગર ગમે તેવો ગાણુસ હોય તોપણ તે આવી
જત્રાનો લાભ લઈ શકે છે. તેથી દીન પરદીન જત્રાણુની
સંખ્યામાં વધારો થતો જાય છે. આગળના વખતમાં લોકો
નાગદારે થઈને ખુંદી, કોટા, મથુરાં, પ્રયાગ, ગયાજી, કાશી
વાગેરે રથએ જતા હતા. કારણ નીચેના શ્લોક પ્રમાણે સા-
તપૂરીઓ મૂખ્ય ગણાય છે.

શ્લોક:

અયોધ્યા મથુરા માયા કાશી કાંચીં અવંતિકા ॥

પુરી દ્વારામતિ ચૈવ સમૈતા મોક્ષદાયિકા ॥ ”

હાલમાં મથુરાં, હરિદ્વાર, ગયાજી, પ્રયાગ, કાશી, અ-
યોધ્યા એટલી જગાએ તો ધણા ખરા ગાણુસો દર વરસે
જત્રા કરવા સર જાય છે. કારણ કે એ બધી જગાએ
રેલવેનું સાધન છે, તેથી સંગમ કે સોમત જોળવી પડ-

તી નથી. તેમજ આગળના જેવી હરકતો પણ રહી નથી. અને ભાડું પણ ઘણું ઓછું જેસે છે. તેમજ નીચમિત રકમમાં ખરચની હદ આવી રહે છે, અને ધારેલી મૂલ્ય માં જત્રા કરી પાછા ફરાય છે. એટલે એવી જગાને વાસ્તે ગાહિતી મેળવવાને મૂશ્કેલ નથી પણ શ્રી નાથદ્વારા જવા નો રસ્તો ઓતાડો છે. અને પગ રસ્તાની મૂઆફરી વગર ત્યાં જઈ શકાતું નથી. તેમજ રસ્તામાં કેવી કેવી હરકતો નડે છે; કહે સ્ટેશને જવાથી સૂલભ પડે તેવું છે; એ વીજેરે હકીકતથી ઘણો ભાગ અગ્નણ છે ગાટે શ્રી નાથજીની ઝાંખી કરવાની અપેક્ષા રાખનારને વાસ્તે એક નાનકડી ગાઈડ (ભોગિયો) કાઢવા મને આકાંક્ષા થઈ તે સર્વ વૈજ્ઞાને ઉપયોગી થઈ પડશે એવી હું આશા રાખું છું.

શ્રીનાથ દ્વારે જવાના માર્ગ.

જૂનો માર્ગ—શ્રીનાથ દ્વારા જવાને ગાટે ગૂજરાતના લોહો પ્રથમ ડાકોરજી થઈ કપડવણજી મોડાવાને રસ્તે સામગાજી જતા હતા.

શામલાજી—અમદાવાદથી લગભગ ૫૦ ગાંઠિ થાય છે, અને તે ઇંડર સ્વસ્થાનના તાગાનું ગામ છે, ત્યાં દર વર્ષે દર્શકી પૂતેમ ઉપર મોટો મેળો ભરાય છે, ત્યાં આગળ પહેલાં અશીણની મોટી ખરીદી થતી હતી. એ જગા નાગધરા નામની નદીને કિનારે આવેલી છે. ઇંડરથી શામલાજી સુધી ઇંડરના મહારાજશ્રી તરફથી એક સીધી સડક બાંધેલી છે. સામગાજીનું મંદીર ઘણું મોટું છે, અને તે મંદીરના દરવાજા બહાર જે બાજુએ ખરા હાંસીના કદના

એ મોટા હાથી ઈંટ, ચૂના, ને પથ્થરના બનાવેલા ખડા કરેલા છે. તે, મંદીની જગા છે એમ બતાવી આપે છે. કારણ કે અહીંથી આગળ જતાં ઘણું કરીને તમામ મંદીરોમાં એવા બે હાથી જોવામાં આવે છે. ગંડપના મધ્ય ભાગમાં કાળા આરસના ગરડા જિરાજે છે. મેળાને વાસ્તે દુકાનો તથા બજાર બાંધેલું છે. મહિકાંઠાના પોલિટિકલ એજન્ટ સાહેબ બંદોબસ્તને માટે મેળાના અરસામાં ત્યાં જાય છે. તેમની ગેર હાજરીમાં તેમના આસિસ્ટન્ટ પણ કોઈ કોઈ વખત ત્યાં જાય છે. તેમજ સ્વાર અને પોલીસ અગાઉથી ત્યાં મોકલવામાં આવે છે. હાલમાં પણ અમદાવાદ વિગેરે શહેરોથી ત્યાં વેપારી લોકો માલ લેઈને જાય છે. આમ જાણના લોકો ગાય, બેંસ, બગદ, વિગેરે દોર વેચવાને કે ખરીદ કરવાને પણ ત્યાં આવે છે. તેથી દોરના પ્રદર્શન જેવું તે વખતે થઈ રહે છે. શામળાજીથી ત્રીસ કોસને છેટે ઉત્તરમાં શ્રી રીખવનાથજી કે કેશરીઆજીનું ધામ આવે છે.

કેશરીઆજી—એ શ્રાવક લોકના તીર્થની જગા છે માટે હજારો જૈન માર્ગના માણસો દર વર્ષે ત્યાં જાય છે. રીખવનાથજી જનારા લોકો હાલમાં તારંગાથી ઈંડર અને ત્યાંથી શામળાજીને માર્ગે જાય છે. કેશરીઆજીથી ત્રીસ ગાઉને છેટે ઉદેપૂર આવે છે.

ઉદેપૂર—એ મેવાડના રાજ્યની રાજધાની છે, અને તે સંબંધીનું પુસ્તક બહાર પડેલું છે માટે આ જગોએ તે વિષે વધારે હકીકત આપી નથી. ઉદેપૂરથી વીશ માધ્યમ એટલે બાર કે તેર ગાઉ ઉપર એકસોગજ મહાદેવની જગા છે.

એકલીંગજી—આની જગા ઘણી સુંદર છે અને ડુંગરોની વચ્ચે બાંધેલી છે. એકલીંગજીને વૈભવ શ્રીનાથ દ્વારાને મળતો છે અને તેના ખર્ચને વાસ્તે બાર ગામ ઉદેપૂરના મહારાણા તરફથી મળેલાં છે, તેની પેદાશમાંથી ખર્ચ ચાલે છે. એકલીંગજીથી બાર માઈલને છેટે ઉત્તરમાં શ્રીનાથદ્વારાની જગા આવેલી છે.

શ્રીનાથદ્વારા—આની જગો મેવાડની હદમાં આવેલી છે. અને તેના તાબામાં ખર્ચને વાસ્તે બત્રીશ ગામ આપેલાં છે તેની પેદાશમાંથી તથા વૈષ્ણવ લોકો તરફથી જે દ્રવ્ય થાય છે તેમાંથી તેનું ખર્ચ ચાલે છે.

શ્રીનાથદ્વારા એ એક નાનો ઠરમો છે, તે ઉદેપૂરથી ઉત્તરે, અને રાણીના સ્ટેસનની પૂર્વે, ચિતોડની પશ્ચિમે અને બીલવાડાની દક્ષિણે છે. આજુબાજુ ફરતા ડુંગરો આવેલા છે, તેની તળેટીમાં એ જગા બાંધેલી છે. ઘણું કરીને ત-ગામ મકાનો પથ્થરનાં બાંધેલાં છે. અને છાપરાની જગોએ ધાખાં અથવા અગાશી હોય છે, મકાનની બાંધણી બેદા ધ્રાટની છે, ત્યાંનું બજાર ઘણું નાનું છે, અને બજારના રસ્તા પણ સાંકડા છે. હામ હામ બગીચા, કુંડ, ફૂલ, વાવ તથા તળાવ જોવામાં આવે છે. ફૂલાનું પાણી સાત આઠ હાથ નીચાણમાં હોય છે. ગામમાં ઘણા બગ લોક વૈષ્ણવ ધર્મ પાળનારા છે, કેટલાક મુસલમાન, વોહોરા, તથા મેમ-ણુ ત્રિપારને માટે ત્યાં રહે છે, પણ બધા શ્રી નાથજીને સો-ગન વિગેરેમાં મૂખ્ય માને છે. આ ટેકાણે હિંદુ અને મુ-સલમાનને ઝઘડા થાય એવું બીલકુલ નથી.

શ્રી નાથદ્વારે જગના હલમાં ત્રણ રસ્તા મળાય છે
(૧) બીલવાડાથી (૨) રાણીના સ્ટેસનથી (૩) ચિતોડ

ધમને એવી રીતે ત્રણ માર્ગ છે, તે પૈકી સૌથી મોટો, સાધારણ, અને ઘેરી રસ્તો બીલવાડાનો છે. ત્યાં અજમેર થઈને જવાય છે.

અમદાવાદથી બીલવાડા આગ ગાડીને રસ્તે ૩૭૭ માઇલ થાય છે. મેલ ટ્રેનમાં જવું હોય તો આપુગેડ સુધી ઇન્ટરમીડિયટ ગાડીના ૩ ૧-૧૩-૩ બેસે છે, અને આપુગેડથી બીલવાડા સુધી ત્રીજા વર્ગની ગાડીના ૩ ૨-૧૩-૯ બેસે છે. અને અજમેરમાં ચાર કલાક ખોટી થવું પડે છે, તે સુદ્ધાંત અમદાવાદથી બીલવાડે પહોંચતાં ૨૪ કલાક લાગે છે. મીડસ્ટ્રેનમાં ૨૮૧ કલાક લાગે છે અને તેના બાડના ૩ ૪-૮-૯ બેસે છે, તે અજમેરથી બપોરના બે વાગે ઉપડી સાંજના સાત વાગે બીલવાડે પહોંચે છે.

અજમેર-બીલવાડે જતાં અજમેર વચ્ચે આવે છે, અને ત્યાં ચાર કલાક ખોટી થવું પડે છે કારણ કે ત્યાંથી ગાડી બદલવી પડે છે અને અજમેરથી જે ટ્રેન આવે છે તેમાં બેઠેલા માણસોને દિલ્હી, આગ્રા, ગયુરા, એ તરફ જવું હોય તો ગાડી બદલવી પડતી નથી.

બાંધણી—અજમેર એ જૂનું અને સારી બાંધણીનું શહેર છે એ પૃથુરાજ ચૌહાણની શસલની રાજધાની હતી, હાલમાં તે અંગ્રેજ સંસ્કારને તાબે છે. અજમેરનું ટેસન ઘણું મોટું છે, અને તેમાં રજપૂતાના માળવા રહેલેનું મૂખ્ય ગથક હોવાથી ટેસન નજીક ઘણી ધર્મશાળા તથા બિતારાનાં મકાનો છે ધર્મશાળાને સરાઇ કે નોરો કહે છે. બે ત્રણ કલાક ત્યાં ઘોઘવું હોય તો ટેસનની વચ્ચે મોટી જગ્યા છે ત્યાં રહેવું એ સારું છે ટેસનના

પોરટરોને આપવાનું પહેલેથીજ નક્કી કર્યું, જોઈએ કારણ કે પાછળથી થણા પૈસા ગાગે છે.

સ્ટેસનથી થોડે છોટે એક ભાટીઆની ધર્મશાળા છે, એ ધર્મશાળામાં જૂદી જૂદી કોટડીઓ છે. તેમાં સામાન મુકવાને વારતે અમરાઈ^૧ તથા તકની સારી ગોઠવણ કરેલી છે. આ ડેકાણે વાસણ અને ગોઠડાં પણ ધર્મશાળાની સંભાળ લેનાર માણસને કહેવાથી મળી શકે છે. પણ તે છૂટથી અપાતાં નથી આ ધર્મશાળાની ગાંધણી પથ્થરની છે, ધર્મશાળાને લગતી એક મોદીની દુકાન છે. ત્યાંથી વાસણ પણ સીધા સાથે કે ભાડે મળી શકે છે. રાંધવાની સવડ ન હોય તેને વારતે સિદ્ધપૂરના એક ઉદીચ અહાણની વીંછી છે. તે, ધર્મશાળાથી થોડે છોટે ધર્મશાળાની દાર-ગાંજ છે. વીંછી વાળાને ઝોછામાં ઝોછા ત્રણ આના એક ટંકના આપવા પડે છે, પણ રસોઈમાં માત્ર સારો વાપરે છે.

જોવા લાયક જગાઓ—અજમેરમાં તારાગઢ, મે-થોકેસેજ એટલે જવાડાના કુંવરોને બચવાની શાળા, ખાન્નપીરનો રોજો અને આનાસાગર તળાવ એ જોવા લાયક જગા છે, ખાન્નપીરનો રોજો શહેરમાં છે, અને બાકીની બધી જગાઓ શહેર બહાર બે ત્રણ ગાઈલને છોટે છે. અને અઢાઈ દીનકી ઝુંપડીનું કોતર કામ ઘણું વખાણવા લાયક છે.

ખાન્નપીરને રોજો જવું હોય તો આખા શહેરમાં થઈને જવાય છે, એ રોજનું મકાન ઘણું વિશાળ; ઉંચું ને ઢમદી બનાવટનું છે. મૂળતર^૨ હોય તે આપણી સાથે

૧ અમરાઈ એટલે બીંતોએ સર સાગાન મુકવાને માટે પાટીઆં ચોઢેલાં હોય છે તે. ૨ મૂળતર એટલે પૂનરી.

રહીને રોજનો તમામ ભાગ ખતાવે છે. સૌથી વધારે જો-
વા લાયક જે મોટા દેગ છે તે પૈકી એકમાં એકી વખતે
૧૨૦ મણુ અને બીજામાં ૮૦ મણુ ચોખા ચડે છે. તર-
બર મુસલમાન રાજા કે નવાબ કોઇ વખત ત્યાં આવે છે
ત્યારે એટલા બધા ચોખા તેમાં રાંધીને ફાંકીને ખાવાયે
છે, રોજના મકાનને રૂપાનાં કમાડ છે અને રોજને ફરતે
કંકેરો પણ રૂપાનો છે, તે સિવાય છત સોનાથી રસેલી અ-
ને બોતો રંગીત છે. તેમજ કેટલોક ભાગ સારા શોભાવ-
માન રંગથી રંગેલો છે, રોજના મૂળતરો વારેવારે અમૂક
અમૂક જગા ખતાવીને સલામ કરાવે છે, તથા હાથ મૂકા-
વે છે. અને દરેક ફેરે તેની શ્રદ્ધા પૂજી ઓઝામાં ઓછો
એક પૈસો પણ મૂકાવાને ચૂકતા નથી. મતલબ કે હિં-
દુના દેવાલયમાં પ્રાણી વિગેરે માગનારા પાછળ પડે છે
તેમ અહીં પણ મૂળતર વિગેરે માગનારા પાછળ પડે છે.

અજમેરના રસ્તા મોટા ને પથ્થરની બાંધણીના છે
શેહેરમાં જોઇએ તેવી ઊજવળતા જણાતી નથી, શહેરને
અને સ્ટેશનને લગભગ અર્ધા માઇલનું છેડું છે, શહેરની
બહાર સ્ટેશન નજીકનાં મકાનો ઘણાં છુટાં છુટાં અને શો-
ભિતાં છે. તમામ મકાનો પથ્થરની બાંધણીનાં અને મા-
બાવાળાં છે અને આખું શહેર ડુંગરની તળેટીમાં વસેલું છે.

અજમેરથી વૈષ્ણવ લોકો શ્રી પૂંકરજી જાય છે, કો-
રણ કે તે હિંદુ લોકનું એક મોટું તીર્થ ગણાય છે.

અનુષ્ટુપછંદ.

પૂંકરાદ્યાનિ તિર્થાનિ ગંગાદિ સરિતાં તથા

આગચ્છન્તુ પવિત્રાણિ સ્નાન કાલે સદા મમ

પૂજાર—સૌથી મોટું જીનું અને પ્રથમનું તીર્થ ગણાય છે.

અંજમેરથી ઠેક પૂજારજી સુધી સાત માઇલની સડક બાંધેલી છે અને તેના ઉપર હમેશા ગરામન ચાલતી રહે છે, જો સડક ડુંગરોની વચ્ચે છે તેથી ડુંગરોની ચઢાવર કર્યા વગર ત્યાં જવાનું નથી પૂજારજી જવા સારા ભાડાના એકા તૈયાર મળે છે. એક એકામાં ત્રણ માણસ બેસારવામાં આવે છે, તેનું એક વખતનું બાકું પાંચથી છ આના એટલે માણસ દીઠ લગભગ બે આના મળે છે અને દોઢ કલાકમાં પહોંચાડે છે.

આમે રસ્તે માર્ગલ પોસ્ટ ચોઢેલા છે ડુંગર ચઢતાં કે ઉતરતાં ત્રીજીથી ચોથા માઇલ સુધીનો ઢોળાવ ધણે હોવાને લીધે એક માઇલ ચાલવું પડે છે કદાચ કોઈ નબળું કે માંદું માણસ હોય તો તેને તેમાં બેસી રહેવા દે છે પણ તેને વારતે પ્રથમથી બંદોબસ્ત કરવાની જરૂર છે. પાંચ છ વરસ સુધીના છોકરાને તો બેસી રહેવા દેછે.

મંદીરો—પૂજારજીમાં તીર્થની જગા એક કુંડ છે. અને તેને ફરતા ઘાટ બાંધેલા છે તે ઉપર મંદીરો લગભગ ત્રણસે છે અને એજ દિવસે પાછું આવકું હોય તેને બધાં મંદીરોમાં જવાનો અવકાશ મળતો નથી માટે મુખ્ય મંદીરો ઈંદ્ર, ચંદ્ર, અને બ્રહ્માજીનાં છે તે અવશ્ય બેમાં બેઠાં. બ્રહ્માજીનું મંદીર ઘણું ઉચું બાંધેલું છે તેમ ઘણું મોટું ને સારું છે.

પૂજારજીના કુંડ ઉપર ત્યાંના પુજારજી બ્રહ્મણો પોતાના ચોપડા લઈને આવે છે અને પેહેલાં આવી ગયેલા યજમાનોનાં નામ વાંચે છે તેમાંથી જેના ચોપડામાં તેના

પીતરાઈનાં નામ નીકળે છે તેનો તે ગોર ગણાય છે. નામ ન નીકળે તો સાથે આવનાર આહણુ ગોર ગણાય છે. અન્નમેરથીજ એવા શ્રદ્ધાળુ લાગુ થઈ સાથે આવે છે. એ ગોર તીર્થ સ્નાન તથા શ્રાદ્ધ વિગેરેની ક્રિયા કરાવે છે તેના બદલામાં યજમાનની શ્રદ્ધા પ્રમાણે રૂપીઆ ઉપનાન્ત દાન કરાવે છે; બાદ તે દર્શનની જગાઓ બતાવે છે. કોઇને એકાદ બે દિવસ રહેવું હોય તો પોતાના મૂકામમાં ઉતારો આપે છે.

બાંધણી—પૂંકર એ એક સારો બાંધેલો કરગો છે, તેના રસ્તા મોટા છે, અને બગ્ગર પણ સારું છે, બગ્ગરમાં જોઈતી ચીજો મળી શકે છે, કંદોઈની દુકાનો ઘણી છે, તેથી માવો, મલાઈ, દૂધ, દહીં, વિગેરે જે જોઈએ તે મળી શકે છે.

પૂંકરજીથી પાછું અન્નમેર આવવું પડે છે. આવતી વખત પણ એકા મળે છે. તે દોઢ કલાકમાં પોહોચાડે છે પણ વચમાં ઉતરવું પડે છે રસ્તામાં અન્નમેર નજીક અનાસાગર તળાવ આવે છે તે મોટું ને કેટલીક તન્કથી બાંધેલું છે. આખે રસ્તે કૂવા તથા વાવમાંથી જોઈતું પાણી મળી શકે છે.

પૂંકરજીથી પાછા આવ્યા પછી કેટલાક શ્રી મથૂરાજી તરફ અને કેટલાક શ્રીનાથદ્વારે જવા સારૂ ભીલવાડે જાય છે ભીલવાડાની એક ગાડી પરોઢના ચાર વાગે અને બીજી બપોરના બે વાગે ઉપડે છે.

ભીલવાડા—એ એક સારી બાંધણીનું શહેર છે સ્ટેસનથી શહેર અઘોં માઇલ દૂર છે. શહેરનાં મકાનો પથરનાં બાંધેલાં છે, બગ્ગર તથા રસ્તા મોટા છે, દુકાનો પણ

હારખંધ છે અને તે વળી માત્રના જથ્થાવાર છે. એ શહેર ઉદેપૂરના તાબાનું છે તેના રસ્તાની સફાઈ દીક રહે છે એમાં ચતુભૂજ, બદ્રિનાથ, વિગેરે દેવોનાં મંદીર સારા પથરનાં બાંધેલાં છે ચતુભૂજનું મંદીર શહેરના મધ્ય ભાગમાં છે. અહીં પણ શાગળાજીની માફક બે મોટા હાથી જીવતા હાથીના કદના મોખરામાં બેસારેલા છે અને મંડપમાં પીતળના ગરુડજી બેસારેલા છે. જૈન ધર્મનું પ્રબળ વધારે નથી, ઘણું ભાગ વૈષ્ણવ ધર્મનો છે.

કારીગીરીમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ કામ પીતળના વાસણ ઉપર પાકી કલાઈ ચઢાવવાનું. જૂદા જૂદા ઘાટનાં વાસણો પણ મળે છે. કલાઈ ચઢાવેલાં વાસણો રૂપા જેવાં દેખાય છે અને તે કલાઈ પાંચ સાત વરસ ટકી રહે છે એવાં વાસણો સ્ટેસન ઉપર વેચાવવા આવે છે. વાસણની કિંમત તોત્ર ઉપર થતી નથી ઉધડ લેવામાં આવે છે; એ વાસણના વેહેપારીઓ માત્ર આપવામાં ગરબડ કરતા માલૂમ પડે છે.

ભીલવાડામાં એક તાર ઓશીસ સાથેની પોટઓશીસ શહેરમાં પેસતા પેહેલાં આવે છે તેની નજીક એક દવાખાનું તથા દેશી અને ઇંગ્રેજી અભ્યાસ કરવાની ભેગી નિશાળ છે. તેનાં મકાનોની બાંધણી સારી પથરની અને ધાબાવળી છે. દેશી ભાષા દેવનગરી લિપીમાં શીખવાય છે. ઇંગ્રેજી રકુત્તની હાલત મધ્યમ છે અને બધી નિશાળોમાં ધોરણુ પ્રમાણે અભ્યાસ ચાલે છે. ઉદેપૂર સ્વસ્થાનનો એક મન્સ્પેક્ટર દર વર્ષે ત્યાં પત્રિકા લેવા આવે છે. શિક્ષકો જોઈએ તેવા દૂત થયેલા નથી તેમજ તેમના પગાર પણ ટુંકાકે.

ભીલવાડામાં સ્ટેસનની નજીક વૈષ્ણવ લોઢાને દત્તરવા સાર એક ધર્મશાળા મુબાઇના શેઠ મુલજી જેઠા તરફ-

થી બંધાવેલી છે. તેમાં એક મહેતો રહે છે. તે વૈષ્ણવ લોકોને જોઈતી માહિતિ તથા મદદ આપે છે અને ગાડીબાડ વિગેરેનો બંદોબસ્ત કરી આપે છે. તમામ બેલ માડી તથા હંટ વિગેરે એ ધર્મશાળામાંજ છૂટે છે તેથી કોઈને બાકું સોંપવાની મહેનત પડતી નથી. જરૂર પડે તો વાસણને ગોદડાં પણ આપવામાં આવે છે.

બીલવાડામાં ચિતોડી કે ઉદેપૂરી નાણું ચાલે છે તેને કાચા રૂપીઆ પણ કહે છે. એ શીકાના રૂપીઆ સીકાઈ જેવા જોળ હોય છે, તેનો વટાવ શેંકડે પ્રતીસનો કલદાર થી હોય છે એટલે કે એક કલદારનો સવા રૂપીઆ ચિતોડી આવે છે. ચિતોડી પૈસા પણ જૂદા છે તે શીકાઈ રૂપીઆ જેવા જોળ ને ત્રાંખાના હોય છે. એક કલદાર રૂપીઆના બેતેરથી ચુતેતેર સુધી ચિતોડી મળે છે. એક પૈસાના પાંચ ટીંગલા આવે છે તે પણ ત્રાંખાના હોય છે.

બીલવાડેથી શ્રીનાથદ્વારે જવાનાં ગાડાં, છકડા જેવાં હોય છે. અહીંથી શ્રીનાથદ્વારા ત્રીસ કોસ ગણાય છે અને ચોથે દહાડે ત્યાં પહોંચાડે છે.

બીલવાડેથી શ્રી નાથજીનો રસ્તો સડક જેવો છે તો પણ બધો રસ્તો ડુંગરાઉ હોવાને લીધે રસ્તામાં પથ્થર તથા પાણીના વહેગા વારંવાર આવે છે તેથી કેટલીક વખત બેસનાર માણસોને ચાલતું પડે છે; ઘણું કરી ખાજલી રાતના ત્રણ વાગે હમેશાં ગાડાં જોડાય છે. રસ્તામાં કોઈ જનતનો જાય નથી. તોપણ બીલવાડાનો મહેતો સિપાઈ રાખવાનું કહે છે પણ જેની ખૂશી હોય તે માણસ સિપાઈને સાથે લેઈ જાય છે બે કે ત્રણ, જેટલી ગાડીઓ હોય તે તમામ ગાડીનાં માણસો મળી સિપાઈના સવાજમના

રૂપિયા ત્રણ કલદાર ચૂકવી આવે છે રૂપીઓ એક પ્રથમ-થી લેવામાં આવે છે, બાકીના બે રૂપીઆ શ્રી નાથદારે પહોંચેથી આવવા પડે છે. એ માણસ ગાંડીવાળાને ઉપ-યોગી થઈ પડે છે. કાંઈનું પોટલું કે કાંઈ બીજું રસ્તામાં પડી જાય તો તેની સંભાળ રાખે છે. અને કાંઈ માણસ કે છોકરું ગાડીમાંથી ઉતરે તો તેની સાથે પણ રહે છે. જેની ખૂશી સિંપાઈ લેવાની હોતી નથી તે સિંપાઈ લીધા-વિના જાય છે તેને કાંઈ રીતની હરકત પડતી નથી. ગાડા-ના બાકાનો ગોઠામાં એણે એક રૂપીઓ અને વધારેમાં વધારે રૂપીઆ બે માથા દીઠ પડે છે,

શિવાય શ્રી નાથદારે જતાં ત્યાં પહોંચતાં સૂંચી ત્રણ ચોટીઓ રાત્રે મૂકામ થાય છે ત્યાં અને ચાર ચોટીઓ દ-હાડના વખતમાં પંદર ગાઉ પહોંચ્યા પછી ચૂકવવી પડે છે. ચોટીના દર ગાડી દીઠ સાત બીલવાડી પૈસા આવવા પડે છે કલદાર પૈસા લેવામાં આવતા નથી માટે બીલવા-ડેગીજ બે રૂપીઆના પૈસા વટાવી લેવા જોઈએ.

બીલવાડેથી નિકળ્યા પછી ત્રણ કાસ ઉપર પૂર ના-મે ગામ આવે છે તેનાં તમામ મકાનો પથ્થરથી બાંધેલાં માલૂમ પડે છે અને ગામ પણ મોટું છે પણ તેમાં જવાની અડક પડતી નથી. રસ્તામાં અજરખ તથા આરસના પથ્થ-રા ધણા હોય છે. પૂર છોડ્યા પછી બે ત્રણ કાસ ઉપર ગુ-હી નામનું ગામ આવે છે.

ગુહી—માં એક મોટું તળાવ છે તેની બાજુએ તુ-ટેલા દરવાજા છે તેથી માલૂમ પડે છે કે આગળના વખ-તમાં તેની સ્થિતી સારી હશે. મોટું થઈ ગયું હોય તો એ-

જ ગામમાં મૂકામ કરવો પડે છે તેને વાસ્તે લોકાના મ-
કાન રાતવાસો રહેવાને મજે છે પણ તે જોતજો તેમાં મ-
ળતાં નથી. અહીં વાણીઆની દુકાન છે પણ જોતજોતી ચીજ
મળી શકતી નથી. ઉતારા બદલ માણસ દીઠ એક પૈ-
સો આપવો પડે છે આખા ગામમાં અહીં તહિં પથરા
પડેલા છે. તેથી ગાડીમાંથી ઉતરીને ચાલવું પડે છે ગુ-
લ્લી છોડ્યા પછી ત્રણ કોસને છેટે એટલે બીલવાડેથી આઠ
ગાઉને છેટે બામણી ગામ આવે છે.

બામણી—આ ગામ ગુલ્લી કરતાં મોટું છે તેમાં ઉ-
તરવાને માટે નિશાળ જગા ભાડે મળી શકે છે. અહીં એ-
ક વાવ છે. તેમજ કૂવા પણ ઘણા છે પણ તે ગામની બ-
હાર જરા છેટે છે. કૂવાનું પાણી દસ બાર હાથ નીચું હો-
ય છે. બામણીમાં પણ ઉતારા બદલ માણસ દીઠ એક પૈ-
સો આપવો પડે છે. બામણી છોડ્યા પછી સાત કોસ ઉ-
પર પોઢલાપૂર નામે મોટું ગામ આવે છે અને વચમાં કે-
ટલાંક નાનાં ગામ પણ આવેલાં છે.

પોઢલાપૂર—એ ગામ મોટું છે ત્યાં ઉતરવાને માટે
એક મંદીર છે. મંદીરને લગતો એક કૂવો છે. સિવાય ગા-
મ બહાર વાવ તથા કાંસ પણ છે અને બીજી બાજુ ત-
રફ એક નદી ગામની ભાગેળમાંજ છે. નદીનું નામ ચંદ્રમા-
ગા છે. આ ગામમાં એક નિશાળ છે તેમાં ધોરણ પ્રમાણે
અભ્યાસ ચાલે છે. નિશાળનું મકાન સારું ને પથ્થરથી બાં-
ધેલું છે તેમાં ગેમેરી પણ છે તથા નિશાળને લગતો બ-
ગીચો પણ છે. ૩ ૧૮) ના પગારનો મૂખ્ય મહેતાજને ૩.
૧૦) ના પગારનો પહેલો આસીસ્ટન્ટ છે. એમનો પગાર
ઉદેપુરના મહાશય તરફથી મજે છે ને દર વરસે એકધ-

સ્પેક્ટર નિશાળ તપાસવા આવે છે ઉદેપુર જીલ્લામાં ૪૦ નિશાળો છે તે બેતાં અહીં પણ કેળવણી ખાતુ વિસારે પડેલું નથી એ ખુશી થવા જેવું છે. નિશાળમાં દેવ નગરી લિપીનાં પુસ્તકો ચાલે છે તેની ભાષા હિંદુસ્તાની છે પોદલાપુર મૂક્યા પછી બે કોસ ઉપર ખંડી આવે છે.

ચંડી--માં પણ ઊતરવાની જગા મળી શકે છે તે-મજ જેઇતી ચીજો મળી શકે છે. ગામ બહુ મોટું નથી. અહીંના કૂવા જરા વધારે ઊંડા હોય છે. અહીં પણ ઊતારા બદલ માણસ દીઠ એક પૈસો (ભીલવાડી) આપવો પડે છે. લોકો ખીન ગરજ હોય છે. ખંડી છોડ્યા પછી ત્રણ કોસ ઉપર લાખોરી આવે છે.

લાખોરી--આ ગામ ઘણું મોટું ને પથ્થરથી બાંધેલું છે. અહીંની ઇમારતોની બારીઓ ઘણી નાની હોય છે. કેટલાંક મકાનો મેડાવાળા છે અને ઘણું કરીને તમામ મકાનો હારબંધ છે તથા વચ્ચેના રસ્તા પણ પહોળા છે. મકાનની બારીઓ અકેક દોઢ હાથ લાંબી ચોડી હોય છે તેથી જરાતના લોકોને નવાઇ લાગે છે. લાખોરીથી અરધા માઇલને છેડે એક ધણું મોટું સરોવર આવે છે તે સરોવરની એક બાજુએ ચૂના તથા પથ્થરથી પાકી પાળ બાંધેલી છે અને તેના ઉપર હમેશાં ઊદેપૂરના મહારાજા તન્કથી મરાગત થતી રહે છે. બે સરોવરની એક બાજુએ નીચાણમાં ભેજવાળી જમીન તેમાં બાવળનાં ઝાડ ઘણાં થાય છે. વળી અહીં કપાસની ખેતી પણ સારી થાય છે. લાખોરી છોડ્યા પછી કુંવારી ગામ બે કોસ ઉપર આવે છે તેની બંને બાજોએ ચોકી લેવાય છે. કુંવારી ગામ

મોટું છે પણ તેમાં બિરવાની જરૂર રહેતી નથી કારણ કે ત્રીજો તુકામ મોટો વહેશે પણ કાંકરોલીનો થાય છે.

કાંકરોલી--આ ગામની ધણી ખરી વસ્તી ડુંગરની નીચે છે પણ ત્યાં મંદીર ડુંગર ઉપર બાંધેલું છે તે ઉપર ચઢવાને પથ્થરનાં પગથીયાં ઢેઠ સુધી છે. મંદીરે જવાના રસ્તા ઉપર દૂકાનો છે. મંદીરની જગા બહુ ઉંચી નથી કાંકરોલીમાં સૌથી મોટું મંદીર શ્રી દારકાનાથજીનું છે. કારણ કે શ્રી દારકાનાથજીની મૂળ ગાદી આ ઢેઠા છે મંદીરની બાંધણી પથ્થરની છે તથા ચોકમાં આરસ પથ્થર છે. બીજા મંદીરે શ્રી દારકાનાથજીના પેટામાંજ આવેલાં છે તેમાં એક શ્રી દાઉદજીનું મંદીર અને બીજું શ્રી મથુરાનાથજીનું મંદીર છે. એ મંદીરના માલિક ગોસ્વામીજી શ્રી બાળકૃષ્ણજી મહારાજ ત્યાંજ રહે છે. મંદીરના ખર્ચ સારૂ બાર ગામની ઉપજ આવે છે તેમાંથી ખર્ચ ચાલે છે. સિવાય વૈષ્ણવો જે શ્રી નાથદ્વારાએ જઈને આવે તેમની પાસેથી ભેટ લેવાય છે તે ભેટ શ્રી નાથદ્વારા કરતાં ઘણી ઓછી છે. સાત ગાદીના ગોસ્વામીઓમાં શ્રી દારકાનાથજીની ગાદી મોટી ગણાય છે. તે તે ગાદીના શેવકો પણ બીજી ગાદીઓ કરતાં વધારે છે તેથી શ્રી નાથજી જઈ આવેલા શેવકોની ગાદીઓને કાંકરોલીની ચીક્રી લીધા વગર ગાડીવાળા ત્યાંથી આગળ લેઈ જતા નથી. રાણીના રટેસનથી જનારાને પણ કાંકરોલી આવવું પડે છે. અહીંની ભેટ ગાડીમાં જે આગેવાન હોય તેજ વૈષ્ણવ પાસેથી કે બીજા જેની ખુશી હોય તેની પાસેથી લેવાય છે.

*ઓઢવાના ખેસ જેવું પાતળુ રંગેલું કપડું આપવામાં આવે છે. તેને ઉરણો કહે છે.

બાણ કરીને ૩. ૫) એ સાધારણ બેટ છે. અહીંથી જવાને માટે વધારે રોકાવટ થતી નથી પણ જે વખતે જાય તે જ વખતે તેની બેટ નક્કી કરી તેને રજા ચીટ્ટી મહા પ્રસાદ, તથા ઉપરણો* આપવામાં આવે છે.

સરોવર—રાય સાગર નામે એક ગંજવર સરોવર એક કાંકરોલીમાં છે તેમાં પૂજળ પાણી રહે છે. મંદીરની હજોત્રમ એ સરોવર છે. એની ચારે બાજુએ પથ્થરની પાગ બાંધેલી છે તથા મંદીર નજીક ચારસ વિગેરે પથ્થરના ઘાટ બાંધેલા છે. એ તળાવ ડુંગરની ઉપરજ છે. એ સરોવરમાં માછલાં પુજળ છે તેગજ મગર પણ ધણા છે. એવારાના પગથીયાં લીસાં છે માટે સંભાળીને પગ મૂકવા જોઈએ. કેટલીક વખતે માણસો માંહે લપસી પડે છે માટે લીલવાળા પથરા હોય ત્યાં જતાં સંભાળ રાખવી જોઈએ.

મહાપ્રસાદ—બજારમાં વેચાતો મળી શકે છે તે જ મંદીરમાંથી પણ મળી શકે છે મંદીરના નોકરોને વાંટ* (હીરસો) મળે છે તે. બજારમાં વેચાય છે. સખડીની પાતળ લેવી હોય તો મંદીરમાંજ ગોઠવણ કરવી જોઈએ.

ધર્મશાળા—વધારે દિવસ રહેવાનું હોયતો ગામના લોકો પોતાની જોંડીઓ બાંડે આપે છે પણ થોડો વખત રહેનારને માટે દરવાજા બહાર ધર્મશાળા છે તેમાંજ મુકામ રાખવો એ સારું છે કારણ કે સહવારના પાંચ વા-

૧ સાંજે મંદીરના નોકરોને જે જગવાનું આપવામાં આવે છે તેને વાંટ કહે છે. ૨ અને જે બપોરે (દાળ, બાત, કડી, વિગેરે સાથે) જે પત્રાળી આપવામાં આવે છે તેને સખડીની પાતળ કહે છે—

મતા પહેલાં ગામનો દરવાજો ઉઘડતો નથી. તેથી ગાંહે રહેવાથી પહેલા નિકળવાનું બની શકતું નથી. ધર્મશાળામાં ઉત્તરવાની સોઈ જોઈએ તેવી નથી. માત્ર એ ત્રણ ઓરડી. ઓ છે ગાટે કોઈ સખી વૈષ્ણુ અહીં એક ધર્મશાળાની ખોટ છે તે પૂરી પાડવાનું લક્ષમાં લેશે તો તેથી મોટા પરંપરાનું કામ થએલું ગણાશે.

કાંકરોલીથી શ્રીનાથદ્વારા પાંચ ગાઉ થાય છે અને ત્યાં પહોંચતાં ધણું કરીને પાંચ કલાક લાગે છે. પાછલી રાતના ત્રણ વાગે નીકળેલાં ગાડાં વખતસર પહોંચે છે તેથી એ વખતે જનારા વૈષ્ણુઓને શ્રીનાથજીનાં દર્શન કરવાનું બની આવે છે.

વીજો રસ્તો—શ્રીનાથદ્વારે જવાનો બીજો રસ્તો રાણીના રોશનથી જવાનો છે તે અમદાવાદથી ૧૮૬ માઈલ થાય છે તેનું બાકું આખુરોડથી ૩૦-૧૨-૦ બેસે છે. મેન્ડ્રેનમાં અમદાવાદથી દસ કલાકમાં ત્યાં પહોંચાય છે. મીકસમાં અમદાવાદથી રાણીગામ પહોંચતાં ૩ કલાક વધારે લાગે છે. રાણીગામ સીરોહીના તાબાનું છે ત્યાંથી શ્રીનાથદ્વારા ૨૭ કોશ થાય છે. ગાડી બાકું બીજવાડા કરતાં કેટલીક વખત ઓછા પૈસામાં થાય છે પણ જોઈએ તેટલા ગાડાં મળી શકતાં નથી. એટલુંજ નહીં પણ રસ્તો વિકટ છે એટલેકે નાળામાં થઇને જવું પડે છે એ રસ્તે પણ ભૂટ ચોરીનો ભય દાનમાં નથી. ગાડા શિવાય હંટ ઘોડાને પોડી પણ મળી શકે છે. છડા માણસોને અને થોડા બોન સાથે રસ્તે જવું હોય તો ઠીક પડે છે. આગગાડીના બાડામાં પણ બીજવાડા કરતાં બચાવ થાય છે.

ત્રીજો રસ્તો—ચિતોડમઠ થઇને જવાનો છે તે

અમદાવાદથી ૪૧૧ માઈલ છે; મેત્રદેનમાં ત્યાં પહોચતાં ૨૬૫ કલાક ગાય છે; અને આપુરોડથી થડ કાસની ગાડીનું ભાડું ૩૩-૩-૦ થાય છે. મીકસ કે લોકલ ટ્રેનમાં ૩૧૫ કલાક થાય છે. ચિતોડનો ગઠ જોડા લાયક છે, એ શહેર ખુબ જુનું છે. ચિતોડથી ઉદેપૂર થઈને શ્રીનાથદ્વારે જવાય છે, ચિતોડથી ઉદેપૂર સુધી ઘોડાના એકા મળે છે. અને ત્યાં જવાને વાસ્તે સડક ગાંધીની છે તે ઘણી સારી છે. ચિતોડથી ઉદેપૂર ૧૫ માઈલ થાય છે એટલે ત્રણચાર કલાકમાં ત્યાં પહોચાય છે. એકાનું ભાડું માણસ દીઠ બે ગભગ બાર આના થાય છે. વળી નીમબેર કે ચિતોડથી ૧૮ માઈલ અને બાડાના ત્રણ આના વધારે આપવા પડે છે ત્યાંથી ઉદેપૂર નજીક પડે છે.

ઉદેપૂર—એ મોટું રાજ્ય છે, અને ત્યાંથી શ્રીનાથ દ્વારે જવાને પાકી સડક છે, તેથી થોડા વખતમાં અને સહેલથી ત્યાં પહોચાય છે. ઉદેપૂર થઈને જતાંથી એક લીંગજી મહાદેવના દર્શનનો લાભ થાય છે. તે ઉદેપુરથી ૧૮ માઈલ થાય છે. એકલીંગજીથી શ્રીનાથદ્વારા ૧૨ માઈલ થાય છે. આખે રૂરતે માઈલ પોસ્ટ ચોડેલા છે. અને પર બાર્યા શ્રીનાથદ્વારાંએ જઈએ તો ૨૧ માઈલ થાય છે.

એકલીંગજી—એ નાગના મહાદેવની જગ્યા ઘણી સુંદીર અને પહાડોની વચ્ચમાં આવેલી છે, તેથી રમણિય દેખાય છે. અહીંનો ઠાઠ શ્રીનાથદ્વારાને મળતો છે, અને એ મહાદેવના ખર્ચ સારૂ ૧૨ (બાર) ગા મની હપજ આવે છે, તેમાંથી સધળો ખર્ચ ચાલે છે. એક લીંગજી મહાદેવ સાથે શ્રીનાથજીને એવો નિકટનો

સંગઘ છે કે દરરોજ રાજભોગ વળતે શ્રીનાથદ્વારાના મંદીરમાંથી એકલીંગણ મહાદેવને ખૂબ પાડવામાં આવે છે. મતલબ કે શિવે, તે વિષ્ણુ જૂદા નથી માટે શીવ માર્ગી શેવકોએ વિષ્ણુની, અને શ્રીનાથજીના શેવકોએ મહાદેવની નિંદા ન કરતાં વિચારથી ડરીને વર્તવું એ સાચી સારામાં સારો માર્ગ છે. શ્રીનાથદ્વારેથી એકલીંગણ જવાનું ગાડા બાડું પાંચ રૂપીઆ લેવામાં આવે છે અને ગાડા સારૂ ભંડારથી ચિકી કરાવવી પડે છે.

શ્રીનાથદ્વારે જવાના ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ત્રણ ધોરી રસ્તા છે. તે સિવાય પિંડવાડા, રોહિડા, વિગેરે રસ્તાનથી જઈ શકાય પણ સિરોહી કે ઉદેપૂર જે રાજ્યની હદ હોય તેની મદદ વિના જઈ શકાય નહીં. જ્યે રસ્તે હાલ ત્રીસ ગાઉ પગ રસ્તે જવું પડે છે પણ ચિતોડગઢથી ઉદેપૂર સુધી રેલવે લાઇન બાંધવાને નક્કી થયું છે, તે થાય તો એ રસ્તો ટુંકો ને સારો થાય તેમજ ગોપરાથી. રતલામ સુધીની લાઇન બાંધવા પ્રથમ દરબ થયેલા તે બંધાય તો ગૂજરાતના લોકોને તેમજ મુંબાઇ કે ભૂજ તરફના વૈજ્યવેને ઘણા ટુંકાને સરતો રસ્તો મળે.

શ્રીનાથદ્વારા એક નાના કચ્છા જેવું છે, અને તે ટુંકાનેની ફરતી હારોની વચ્ચે ખીણમાં વસેલું છે, મકાનો પથરનાં બાંધેલાં છે, વરતી આશરે ૨૦૦૦ ઘરની છે, ત્યાંનું બજાર ઘણું નાનું છે અને દુકાનો પણ નીચી છે તથા રસ્તા પણ સાંકડા છે. ગામના મધ્ય ભાગમાં શ્રીનાથજીનું મંદીર આવેલું છે.

ધર્મશાળા—ગામમાં ઉલ્લેખને માટે ધર્મશાળાઓ છે તેમજ મંદીરની નજીકના ખાગની કોટડીઓ પણ મળી શકે.

છે, સાથી સારી ધર્મશાળા મુખાપના શેઠ જમનાદાસની બંધાવેલી છે, તેમાં ફરતી ઓરડીઓ બાંધેલી છે, તે ઓરડીઓ નાના મોટી છે, પોતાને જેવી જોઈએ તેવી ઓરડીઓ મળી શકે છે. ઓરડીમાં પાણીઆરં, રસોડું, અને તાકાં વિગેરે બધી તરેહની સેઠ છે, બનાવે વાસ્તે ધર્મશાળાના એક ભાગમાં પાંચ, છ, જાણે છે અને ત્યાં આગળ એક કૂવો છે. એ કૂવા ઉપર ઓરત અને મરદને નાહાવાને વાસ્તે જૂની જૂની સોઈ જેવું છે. ઓરડીનું જાડું લેવામાં આવતું નથી, પણ દરેક માણસદીક ચાર ચાર પૈસા સફાઈને વાસ્તે લેવામાં આવે છે, સારી બરદાસ થયાનાં સરટિક્ષિકેટ પણ લખાવી લે છે. વાસણ તથા ગોદડાંની સોઈ હોય તો પછી કાંઈ વાતની ખામી રહેવા જેવું રહેજ નહીં.

મોદીની દુકાનો પણ ધર્મશાળાના દરવાજા પાસે છે, જોઈતી ચીજો મળી શકે છે, એ ધર્મશાળાથી મંદીર બહુ પાસે છે. ઇશ્વરે જેને પૈસો આપેલો હોય તેનો પૈસો આવા પરોપકારના કામમાં વપરાય એ ઇશ્વરની પસંદગાની એક નિશાની છે, જે પરમેશ્વર એવી ધર્મશાળાઓ બંધાવનારાઓનું આયુષ્ય વધારે, અને આત્મા રૂડાં કામ કરવાને પ્રધારે શક્તિ આપે--

જાહેર મકાનો—શ્રી નાથદ્વારામાં એક પોષ્ટ ઓફીસ, એક ડિસ્પેન્સરી, એક નિશાળ, એક લાઇબ્રેરી અને એક ટાઈપનું છાપખાનું છે. પોષ્ટ ઓફીસ સિવાયનાં મકાનો ઉદ્ધારવાને નિયમિત વખત હોય એવું જણાતું નથી. ડિસ્પેન્સરી કામ ચલાઉ છે, તો પણ આવે ઠેકાણે આત્મા જાહેર મકાનો હોય એ ખૂશી થવા જેવું છે.

કચેરીઓ—શ્રી નાથદ્વારામાં પોલીસની, મેજસ્ટ્રેટની, અને ન્યાયની-કોર્ટ પણ છે. તેનો વહિવટ શાન્તીથી ચાલ-તો દીસે છે.

બાગ—બગીચા—શ્રી નાથદ્વારામાં બાગ બગીચા પૂ-ખ્કળ છે, તે પૈકી લાલબાગ ગામની બહાર એક માઈલને છેટે છે તે ઘણો સુંદીર છે. ગામની અંદર શ્રીનાથજીનો બાગ છે તે પણ ઘણો સારો છે, તેમાં તમામ જાતનાં ફળ, ફલ, તથા મેવા થાય છે અને તમામ જાતનાં શાક બાજી પણ થાય છે.

જળાશય—શ્રી નાથદ્વારામાં પાણીની છત પુખ્કળ છે, ગામમાં એક કુંડ છે, ફેટલીક વાવ, તથા કૂવા પણ ઠેકાણે ઠેકાણે છે, અને ડુંગર તેમજ નીચાણમાં ખીજી બા-ગોળે તળાવ પણ છે તેથી નાહાવા ધોવાને વાસ્તે કોઈ ત-રેહની હરકત છે નહીં. આશરે દોઢેક માઈલે છેટે બનાસ નદી જે શ્રીનાથદ્વારાના ડુંગરોમાંથી નીકળે છે તે આવી રહેલી છે, એ નદીને આ ઠેકાણે શંકરી પણ કહે છે. ન-દીની પાસે જંદાવન નામનો બાગ છે, પથરની ધરતી હો-વાથી રસ્તામાં ધૂળ થતી નથી, તેથી ગાડી ધોડાને જવાને ઘણું સહેલું પડે છે.

ચિત્ર કામ—શ્રી નાથદ્વારામાં કારીગરીની ચીજો નૈ-કા ચિત્ર કામ ઘણું સારું થાય છે. અને જે ચિતારા છે તે શ્રીનાથજી તથા તેમની લીલાના ચિત્ર સારાં પાડે છે. એ-ટલુંજ નહીં પણ ગોસ્વામીજી મહારાજોનાં ચિત્ર પણ આ-બેહૂળ બનાવે છે. શ્રીનાથજીનાં ચિત્ર નાનાં તથા મોટાં, અને જોઈએ તેવા કદનાં, જોઈએ તે સમયનાં અને મનને હ-રણ કરે તેવાં બનાવે છે. શ્રી નાથજીની છબી એક પૈસા-

ની જે ત્રણ મળે છે, અને સારી છપ્પી હોય તો આઠ દશ આનાની એક એવી મોટી પણ બનાવે છે. મોટી મોટી પહેવઘણો પણ ચિતરવામાં આવે છે. જત્રાણુ લોકો એવાં ધણાં ચિત્ર પોતાને દેશ લઈ જવાને ખરીદ કરે છે, લોકોના મૂકામે પણ વેચવા આવે છે, તેથી ચિતારાનો રોજગાર સારો ચાલે છે.

દાંતનું કામ—દાંતની બંગડીઓ શ્રી નાથદારાની વખણાય છે, એ બંગડીઓ ઉપર જૂદી જૂદી જાતની વેલ, ખુદા, તરેહવાર રંગથી કાઢવામાં આવે છે, એ બંગડીઓ ધણી પાતળી તથા તકલેદી હોયછે તેથી ગૂજરાતના લોકને પસંદ પડે તેમ નથી.

શ્રી નાથદારાનાં નીનાકારી કામ સા- રું થાય છે અને મીનાના પગલાં, ચોકીઓ, પાંદડાં, લો- ણીઆં, વિગેરે બને છે તેની કિંમત તોલે દોઢ રૂપીઆ મૂકીની હોય છે.

ગૌશાળા—ત્યાં જે ગાયો છે તે શ્રી નાથજીના મં- દીરની છે, તે ધણી મોટી છે, વૈષ્ણવો તરફથી પરદેશથી કેટલીક ગાયો દર વર્ષે ભેટ આવે છે, પશુ અહીં પહોંચા- ડવાનો ખર્ચ ટકાની ડોસીને લખુઓ મૂકામણુ જેવું થાય છે.

મંદીરો—શ્રી નાથદારામાં ચાર મંદીરો છે તેમાં એક શ્રી નાથજીનું, બીજું શ્રી નવનીલ લાલજીનું કે જે ગો- દના હાકાર કહેવાય છે તેમનું છે. ત્રીજું વિકલ નાથજીનું અને ચોથું વનગાળીનું છે. શ્રી નાથજી તથા શ્રી નવનીલ લાલજીનાં મંદીરો એકજ જેવાં, જોડા જોડ અને એકજ હદમાં આવેલા છે. એ બંને મંદીરોનો વહીવટ તથા ખ- ર્ચ એકજ ભડોળમાંથી થાય છે. શ્રી નાથજીનું મંદીર ધ-

છું મોટું છે અને તેને લગતા ખૂંટા ચોક પત્થરના બાંધેલા છે તેમાંના એકનું નામ કમળ ચોક આ ઠેકાણે દર્શન થતા પહેલાં સોફા બેગા થઇ બેસીને દર્શન ખૂંટતા સુધી બજનો બોલે બે. બીજો મોતીચોક--આ ઠેકાણે દર્શન થતી વખત સોફા બેગા થાય છે. મોતી ચોકમાંથી એક જાળીવાળી બંધીઆર જગામાં પેસવું પડે છે, તેમાં ઉભા રહીને દર્શન કરાય છે. એ દર્શન કરવાની જગા બહુ મોટી નથી. સ્ત્રી તથા પુરુષને દર્શન કરવા સારૂ જૂદા જૂદા ભાગ દેરાથી પાડેલા છે. ટુંકી જગા હોવાને લીધે બીડ ધણી થાય છે. પણ તે જલદીથી વિખેરી નાખામાં આવે છે. કારણ કે ત્યાં આગળ બે ઝાપટીઆ ઉભા ને ઉભા રહે છે. સાંભળવા પ્રમથો અમાઉના વાપનમાં નૈઋત્ય દોરેને અમાઉના વાપનમાં ભારતા હતા પણ હાલમાં તેમ નથી, નખળા પોચાને દર્શન કરવાને જરા મૂશ્કેલી પડે છે માટે કેટલાક પાછલે માર્ગે ત્યાંના પોળીઆની પરવાનગીથી અંદરના ઓરડામાં દર્શન કરવા જાય છે. ત્યાં પણ ધણું માણસો બેગાં થાય છે, એટલે કચરા કચરી એક સરખી થાય છે. આ ઠેકાણેથી પેસીને, નજીકમાં બેસવાનું છે તેથી વધારે વખત નિહાળીને દર્શન કરવાની તક મળે છે અને ઝાપટીઆની બીક રહેતી નથી.

જણુસ હીઠ ઓરડા—શ્રીનાથજીના મંદીરમાં ઓરડાઓ ધણા છે. દરેક ઓરડો જૂદી જૂદી સ્ત્રીને રાખવાવાને વારતે મૂકરર કરેલો છે. ફૂલ ધર એટલે ફૂલ રાખવાની જગ્યા, શાક ધર એટલે શાક રાખવાની જગ્યા, મેવા રાખવાની જગ્યા, આટો રાખવાની જગ્યા, ચોખા રાખવાની જગ્યા, ઘી રાખવાની જગ્યા, મહા પ્રસાદ રાખવાની

જગ્યા, રસોઈની જગ્યા, ખાંડની જગ્યા, ચાસણી કરવાની જગ્યા, એમ જૂદા જૂદા કામને વાસ્તે જૂદી જૂદી જગ્યાઓ નિર્માણ કરેલી છે. તેમજ તે ખાતાનું કામ કરવાને પણ જૂદા જૂદા માણસોને સોંપણી કરેલી છે. તેથી બધું કામ નિયમિત વખતે થઈ શકે છે. અને જેમ રેલવે ઉપર જૂદા જૂદા વખતના ઘંટ વાગે છે તેમ અહીં પણ જેનો જેનો સમય થાય તેને વાસ્તે મૂકરર કરેલા માણસો મોટે સાદે બોલી દરેક વખતની અગાઉથી ખબર આપે છે.

માલીકી—શ્રીનાથદ્વારાના મૂખ્ય માલીક ગોસ્વામી શ્રી ગોવરધન લાલજી મહારાજ છે. પણ દાકારજીની પૂજા કરનાર મૂખ્યો જૂદા છે. ધર્મ ખાતાનું, ગંદીરની ઉપજ ખાતાનું, રસોડા ખાતાનું, મહાપ્રસાદના ભંડાર ખાતાનું, લોકાની ભેટ નક્કી કરવાના સમાધાની ખાતાનું, તેમજ ન્યાય ખાતાનું, પોલીસ ખાતાનું, તેમજ ગાજીસ્ટ્રેટ ખાતાનું, એ બધા ખાતાઓનું કામ કરવાને જૂદા જૂદા માણસો નિમેલા છે. તેથી તમામ કામ નિયમિત રીતે થયા કરે છે, અને કોઈ રીતનો ગુરજનાટ માલૂમ પડતો નથી.

દર્શનની પરવાનગી—શ્રીનાથજીના દર્શનને વાસ્તે જે વૈષ્ણવો પ્રથમ જાય છે, તેમનાં નામ, ગામ, જાત, ઠંકાણું, ગોત્ર અને દરેકની સાથે કેટલાં માણસ છે તે વિગેરે ઉપક્રિત નોંધી લેવામાં આવે છે અને તેજ દિવસે તેને મંદીરમાંથી કોરો મહા પ્રસાદ પહોંચાડવામાં આવે છે. પ્રથમ દર્શન કરતી વખત દરેક માણસ દીઠ એક નાળિયેર અને એક રૂપિયો મૂકીને શ્રીનાથજીને પગે લાગે છે. પણ દર્શન કરાવવાને રૂપિયો લેવોજ જોઈએ તેવી ફરજમાં

દી નથી. મતલબ કે દર્શન કરાવતાં કેાઈ રીતનો અટકાવ થતો નથી.

ભેટ અને નિકળવાની ચિઠ્ઠી—જે વૈષ્ણવોને ર-
જા માગી જવું હોય તેમણે જે ત્રણ દિવસ આગમય ચે-
તવું જોઈએ, અને સમાધાનીના હોદાના માણસને જાહેર
કરવું જોઈએ, સમાધાની ભૂજ તરફના છે. તે ગૂજરાતી
કુચ્છી, થોડું મરાઠી તેમજ ગીતાજીનું જ્ઞાન ધરાવે છે, સ-
મયને અનુસરતા જવાળા આપવામાં તે કામેલ છે. તેમજ
યોગ્યા યોગ્યની પરિક્ષા કરી શકે તેવા છે, છતાં કેટલીક
વખત કોઈના કહેવાથી દોરાય છે. સમાધાનીજી દરેક મા-
ણસને જાતે જુએ છે. અને તે દરેક પાસે તે મંદીરની
સેવા ખાતે અમૂક રકમ લેવાનું ઠરાવે છે. ઓછામાં
ઓછા એક રૂપિયાથી હજારો રૂપિયા સુધીની ભેટ કરાવે
છે. સ્ત્રીઓ કરતાં આદમી પાસે વધારે રકમ લેવાનું ઠરાવે
છે. પ્રથમ વાર્ષિક ઉપજનો એક દશાંશ ભેટ ખાતે મુકવા
જોઈ કહે છે અને પછી કેટલી ભેટ મૂકવી છે તે પૂછેછે
તેના તરફનો આંકડો જોનાયા પછી તે બહુ ઓછો હોય
તો ફરી ફરીને જોલાવે છે અને ઘણું ઓછું આપવા હઠ
કરે છે તેની પાસેથી પણ વાર્ષિક ઉપજનો રૂપિયે એક
આનો લેવાની બહાંશ થાય છે, અને ઘણું કરીને તેટલું
લેવાય છે. જે વૈષ્ણવો થોડી રકમ લેઈ જત્રા કરવા સાર
આવેલા હોય તેમનાં મન નારાજ થાય છે, અને વળી
બીજી જત્રાએ જવા સાર જે ખર્ચી લાવેલા હોય તે
અહીં ભેટમાંજ પૂરી થવાથી નાકમેદ થઈ બીજી જત્રા
કર્યા વગર અહીંથીજ પાછા ફરે છે. માટે આ બાબત
માં જે કે ઘણો સુધારો થયો છે, તોપણ વધારે સુધારો
થાય તો સારું. શ્રદ્ધાથી જે દાન આપાય તેજ ખરો ધર્મ

કહેવાય પણ તાણ કરીને આપવા લેવાથી બંને પક્ષનીં અપ-
કૃતિ ગણાય છે. એક ખંભાતના વૈષ્ણુવે પ્રગમ દસ રૂપિયા
આપવા કહેલા તેને સવાસો રૂપિયા ઉપરાંત આપવા પડ્યા!!!
આવી રીતનું અશ્રદ્ધાનું દાન આપવા લેવાથી શો શ્રેય થાય
તે દરેક સમજી માણસ વિચારી શકશે. દાનકામાં તથા
બીજાં ઠેકાણે મૂડકા (માથા દીઠ વેરો) લેવાય છે, તેવા મૂક-
રર મૂડકાથી જો કે વધારે ખર્ચ થાય છે તો પણ તેથી
લોકો નારાજ થતા નથી. અને જત્રા કરવા જવાથી કેટ-
લું ખર્ચ થશે તેનો અડસટ્ટો કરીને નીકળે છે. એટલે તે-
ઓ નારાજ થઈ પાછા ફરતા નથી. તેજ પ્રમાણે અહીં
પણ સુધારો થાય તો તેથી ઉભય (બંને) પક્ષને ફાયદો થ-
વાનો સંભવ રહે છે. જત્રાણુની સંખ્યામાં વધારો થવાનો
અને તેથી ઉપજમાં પણ વધારો થવાનો તેમજ ગરીબ કે
તવંગર બધાને જત્રાએ આવવાની ઉલટ વધવાની તેથી
બધાને જત્રાનો લાભ એક સરખો મળી શકે તેમ છે. હા-
લમાં કેટલાકની ખર્ચા ખૂટી પડે છે તેથી કેટલાકને ખર્ચા
આવતા સૂધી બેસી રહેવું પડે છે તેમ થશે નહીં.

સેવાની ચિઠ્ઠી કરે છે તેનીજ સાથે શ્રી નવનીલ લા-
લજની ભેટ પણ કરાવે છે અને ઉપરાણા સાથે જોને ઉ-
પરાણા લેવો હોય તેવા આગેવાન પાસે રૂ ૧) ઉપરાણાની
ભેટનો આપવા સાથે જૂદી રકમ રખાવે છે.

સેવા તથા ઉપરાણાની રકમ નક્કી થયા બાબત એક
છાપેલી ચોપડીમાં દાખલો રાખવામાં આવે છે, અને છા-
પેલા દ્વારમ પ્રમાણે આંકડો લખી લેવાય છે. તેમજ તેની
એક જૂદી ચિઠ્ઠી વૈષ્ણુવોને આપવામાં આવે છે તે લેઈ
ભંડારી પાસે જવું પડે છે. તે ભંડારી ચિઠ્ઠીમાં લખ્યા પ્ર-
માણની રકમ વસૂલ કર્યા બાદ પહોંચમાં સહી કરી આપે છે.

ભંડારી લીધેલા રૂપિયા પોતાના ચોપડામાં જમા કરે છે અને દરેક રૂપિયે એક આના પ્રમાણે સેવકની રકમ તે લેછે. ભેટના તમામ રૂપિયા કલદાર લેવામાં આવે છે. પણ સેવકની રકમ કાચા એટલે ઉદેપૂરી નાણામાં લેવાય છે. બાદ તે રૂપિયાની રકમ પ્રમાણે તેને ત્યાં ઠાગનો મહા પ્રસાદ પહોંચાડે છે તે દોર પહોંચાડનારને પણ ચાર આના, આઠ આના કે રૂપિયો આપવો પડે છે.

નોટા--રૂપિયાના બદલામાં હુડી કે નોટ હોય તે તે પણ સ્વિકારવામાં આવે છે.

ઉપરાણા--ભંડારીનું કામ પતાવ્યા પછી તેની પહોંચ બેઠને સમાધાની સાહેબ શ્રી ગોવર્ધન લાલજી ગહાનજ પાસે તેડી જાય છે અને ભેટનો રૂપિયો મૂકાવ્યા પછી ઉપરાણા આપે છે.

આદેશ--જત્રાણને કામ પણ જતની ફરજ પાડવામાં આવતી નથી, તે તે પોતાની ખૂશી પ્રમાણે જે કંઈ આપે તે સેવા ખાતે કબૂલ કરે છે.

કિસન ભંડાર--ઉપરાણા મળ્યા પછી સેવકની રકમની પહોંચ લેધને કિસન ભંડારમાં જતું પડે છે, અને ભંડારી તરફથી ચોધરીના નામની એક ચિટ્ટી થાય છે તે ઉપર મોહોર કરાવવી પડે છે. તે મોહોર થયા કેડે ચોધરી તરફથી ગાડું મળવાનો બંદોબસ્ત થાય છે, પણ મોહોર કરાવવામાં ઘણું ખોટી થવું પડે છે. કારણ કે મોહોર કરી અપાવનાર અધિકારી કે જે એક સૂરતનો જૂનાન વૈજણુવ છે તે પોતાની બેઠકે નિયમીત નહીં એસી રહેવાથી અને તેના તાજાના ગાણુસોને તેની રજા વગર કંઈ પણ કરવાની મના હોવાથી વારંવાર અથડામણ થાય છે. વળી એ અધિકારીના હાથમાં કડી, દોરા વિગેરે રહે છે. તેવી

હક્કી ચીજો લેવાને પણ ધણું અથડાવું પડે છે. માટે તે-
વું કામ કરવાને વાસ્તે તાબાના માણસોમાંથી એક જણને
મૂકરર કરવાની જરૂર છે.

ગાડાની પરવાનગી—કિસન ભંડારની મોહોર બં-
ધ ચિઠ્ઠીઓ ધરીને જતાવેથી તે ગાડુ અપાવે છે તેના ભા-
ડના ૩ ૬) કાચા પ્રથમથી અને ૩ ૬) કલદાર મૂકામે
પહોંચ્યા પછી આપવાનો ઠરાવ છે. આ ભાડું ધણું આક-
ર્ષક છે, પણ ના દલાજો આપવું પડે છે. ઉંટના ભાડના
૩ ૪) અને પોઠીના ૩ ૨) લેવામાં આવે છે.

નોટનું ચલણ—ધણું કરી તમામ જગોએ નોટો
ચાલે છે. સ્ટેસનો ઉપર ટીકીટના રૂપિયાને બદલે બધી જ-
ગોએ નોટો લેવાય છે. પણ ભીતવાડામાં સ્ટેસન ઉપર એ-
ક માણસ નોટોનો વટાર દશ રૂપિએ બે આના પ્રગણે
લેખ તે નાણાં આપે છે. અહીંના ટીકીટ માસ્તરો નોટ લે-
વા જરા આનાકાની કરે છે, પણ સ્ટેસન માસ્તરને જાહેર
કાંધા પછી કંઈ પણ વાંધો રહેતો નથી.

શ્રી નાથજીમાં જોવા લાયક બનાવો—

બેન્ડવાજી—શ્રી નાથ દ્વારામાં એક બેન્ડ વાજી ર-
હે છે. પગેઢના ચાર વાગે છે તે વખતે પ્રથમ બ્યૂગલ થ-
યા પછી એ વાજી વાગે છે, ત્યાર પછી ચોધડીયાં વાગે
છે, અને તે પછી સવારના છ વાગ્યા બાદ સમય સમયનાં
દર્શન થાય છે.—

દર્શનનો સમય.

મંગળાનાં દર્શન જરોબર સવારના છ વાગે ધણું ક-
રીને થાય છે.

શણુગારનાં—દર્શન—સાત અને આઠ વાગ્યાની વચમાં
થાય છે.

ગોવાળના દર્શન દશ વાગ્યાના સમયમાં થાય છે.

રાજ ભોગનાં દર્શન ધણું કરીને અગિઆર વાગે થાય છે.

ઉપર મૂળ્ય દર્શનનો સમય છે છતાં ધન સંકાન્તી-
માં વહેલાં થાય છે અને વળી પૂજન કરનાર મૂખીઆજી-
ની આલાકીપર જરા મોડા વહેલાનો આધાર રહે છે—સં-
જની વખતે ચાર વાગે ઉત્થાપન, તે પછી ભોગસરા, ને
પછી સંધ્યાઆરતી અને છેવટે સાત વાગે શયનનાં દર્શન
થાય છે. દર્શન કરવાને વાસ્તે કેટલાક વૈશ્ણવો એટલા આતૂર
હોય છે કે કે તે એકે પણ સમયનાં દર્શન કર્યા વગરના
રહેતા નથી.

મસાલાદાર દૂધ—મંગળાનાં દર્શન થઈ રહ્યા પ-
છી શ્રી નાથજીને ધરાંવેલું મસાલાદાર દૂધ નોકરોને વહેં-
ચવામાં આવે છે, પછી તે લોકો વેચવા નીકળે છે. તેમાં
ના ધણા ખરા માંહે ભોગ કરીને વેચે છે, માટે જેને ખ-
રું દૂધ મેળવવું હોય તેણે મંદીરમાંથીજ શણગાર વખતે
ઉભા રહી ભંડાર આગળથી લેવું જોઈએ.

રાજ ભોગની સામગ્રી—રાજભોગ થઈ રહ્યા પછી
નોકરોને દરેકના દરાવેલા વાંટ પ્રમાણે આપવામાં આવે છે
પછી તે લોકો તે સામગ્રી વેચવા નીકળે છે. મંદીર નજીક
કેટલીક દુકાનો છે તેમાં પણ તે વેચાય છે. તેને પાતળ મળતી
હોય તેને બે આનાની, ચાર આનાની, આઠ આનાની, એવી રી-
તની પાતળો મળે છે, તેમાં વિશેષે કરીને ભાત, મગ, અન્ન
કેટલાંક શાક હોય છે, બે આનાની એક પાતળમાં એક
માણસ ધરાતાં તે ઉપરાંત વધે છે, અને તે પ્રમાણે ખીજી
પાતળોનું પણ સમજવું. વધારે કિમ્મતની પાતળ લેવાથી
વધારે મિષ્ટ પદાર્થો મળે એવી જે ધારણા રાખવી તે બ્યર્થ
છે. શ્રી નવનીલ સાલજીના મંદીરની પાતળ ઓછામાં ઓ-
છા છ પૈસે પણ વેચાય છે. દૂધપાક, શિખંડ, વિગેર મિષ્ટ

પદાર્થ જૂદા વેચાય છે, પાતળમાં જૂઝ આવે છે, તેમજ કઠી પણ પાતળમાં એકાદ પડીઓ આવે છે, તેથી પાતળ લેનારને સંતોષ મળતો નથી.

• **મહા પ્રસાદની ધમાલ**—મંદીરમાંથી આખો દહાડો નોકરો, શાકમાજી, દોર, પૂરી, દૂધ, દહીં, મેવા વિગેરે લે-ધને નીકળતા માલૂમ પડે છે, તેથી એમજ લાગે છે કે સૌથી વધારે વંપાર આજ ચાલતો હશે, સાંજની વખતે તો મેવાના પડીઆ પૂરકળ વેચાય છે. તેથી જત્રાણુ ને મેવો ખાવાનો ઠીક તડાકો પડે છે.

આનંદ—આખો દિવસ જત્રાણુઓ મંદીરમાં આવજ કરે છે. વૈષ્ણવો ભજન ગાય છે, તેમજ જૂદા જૂદા શ્રદ્ધા માણસો તેમનું નિયમીત કામ કરતાં કરતાં ઘોળ ખોલે છે, તે બધો દેખાવ આનંદ દાયક લાગે છે. કેટલાક ભાવિક વૈષ્ણવો તો વધારે વખત અહીં રહેવાય તો સારું એમ ધારે છે, તેમના ઉપર શ્રીનાથજીની પૂર્ણ કૃપા હોય એમ દીસે છે. માટે દરેક વૈષ્ણવને લાયક છે કે પોતાની જી-દગીમાં એક વખત શ્રીનાથજીની ઝાંખી કરી આવવી જોઈએ.

મૂર્તિની જગા—શ્રીનાથજીની મૂર્તિ જે ઓરડામાં છે, તેની બાંધણી સાદી છે, અને તે ઉપર એક નાનું નળીઆંથી ઢાંકેલું છાપરું છે. તે ઉપર એક જિંચી ધજ છે, અને વળી તે ઉપર લાલ, લીલાં, પીળાં, જાંબુડી, જરીનાં, એવાં એવાં ભાત ભાતનાં મોટાનિશાન ફરકે છે. તેમજ તેના ઉપર એક જિંચુને ઘણું મોટું તુગડું પણ છે. વળી છાપરાની અંદર એક પૈડું વિગેરે છે.

શ્રીનાથજીની સ્વારી—કહેવાય છે કે શ્રીનાથજી હમેશાં રાત્રે ફરવા નીકળે છે તેથી તે રથ, બળદ વિગેરે રાખે છે. વળી પે તે જ્યારે અત્રે પધાંલા સ્વારે પોતાની સાથે જે ગાય લાવેલા તેનાજ વંશની ઢાલમાં એક ગાય

છે. ગાટે એ બધાનાં દર્શન કરવાને વૈષ્ણવોએ ચૂકવું નથી.

છેવટ-શ્રી નાથદારે જનાર વૈષ્ણવોને આ ટુંક હકીકત બસ થશે, એમ ધારી એટલુંજ જણાવું છું કે અમદાવાદથી બીલવાડાને રસ્તે ઝોછામાં ઝોછા આગગાડીની મુસાફરીના ૩૪) બેઠે છે. અને ત્યાંથી શ્રીનાથદારે પહોંચતાં ૩૧-૮-૦ વાણું કરીને બેસેછે, એટલે શ્રીનાથજી પહોંચવાનું ખર્ચ ૩૫-૮-૦ થાય છે અને ચાર વિસમાં ત્યાં પહોંચાય છે, રાણીને રસ્તે જતાં અમદાવાદથી રાણી સુધીના ૩૧-૧૫-૦ અને રાણીથી શ્રીનાથજી સુધીના ૩૧-૪-૦ ને આશરે થાય છે અને ત્રણ દિવસ ત્યાં પહોંચતાં થાય છે. અને ગાડીબાડાનું કુલ ખર્ચ રાણીથી જતાં ૩૩-૩-૦ થાય છે. એટલે એકંદરે જવા આવવાનું માણસ દીઠ ૩૧૧-૧૨-૦ ને આશરે ખર્ચ થાય છે. આ ખર્ચ ભારે પડે તેવું નથી. છતાં ધણા ખરા માણસો શ્રીનાથજીની ભેટથી ચમકી ત્યાં જતાં ડરે છે, ગાટે તેનો બદલોસ્ત થશે તો દીનપરદીન જન્મજીની સંખ્યામાં વધારો થવાનો, એટલુંજ નહીં પણ ભોકાની હેરાનગતી ઝોછી થવાથી ઉપજમાં પણ વધારો થવાનો. ગાટે ગોસ્વામીજી શ્રીગોવર્ધન લાલજી મહારાજ તથા તેકિના લાગતા વળગતા કારભારીઓ આ બાબત લક્ષમાં લેશે એવી ઉમેદ રાખું છું.

ગરબી.

આજ કરવાનું આજ કરીએ, કાલ કોણે દીડી છે;

આજનો લાલવો લીજીએ, કાલ કેણે દીડી છે.

હરિ દર્શન સુખ લજીએ, કાલ કોણે દીડી છે;

હરિ ભજન થકી મન રીઝીએ, કાલ કોણે દીડી છે.

કળ્યુ ભજનથી મન રીઝીએ, કાલ કોણે દીડી છે.

સમાપ્ત.

